

*Б.І. Пшик, канд. екон. наук, доц.,
Львівський банківський інститут НБУ*

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА РОЗВИТОК СВІТОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ПЕРЕДУМОВИ ЗМІНИ ХАРАКТЕРУ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ

Постановка проблеми. У сучасному світі глобалізація є основною тенденцією розвитку світової економіки, яка, безперечно, впливає на усі без винятку економічні процеси. В епоху глобалізації розвиток усіх сфер економічного життя все більшою мірою визначається впливом загальносвітових чинників і все меншою мірою – національних та регіональних. Глобалізація як світове явище характеризується зняттям торговельних та інвестиційних перешкод, створенням спільних економічних просторів. Макроекономічний аспект даного явища проявляється у переміщенні діяльності економічного суб'єкта за межі внутрішнього ринку [7, с. 37].

У банківській сфері глобалізація супроводжується дерегулюванням банківської діяльності і лібералізацією фінансових ринків, в результаті чого практично ліквідовані інституційні межі між різними видами банківської і фінансової діяльності, що змушує банки конкурувати одночасно на багатьох сегментах фінансового ринку, не лише один з одним, але й з іншими фінансовими посередниками – страховими та фінансовими компаніями, інвестиційними фондами тощо. Значний вплив глобалізація здійснює на функціонування національних банківських систем, які входять у фінансовий світовий простір, що виражається в посиленні інтеграційних процесів у банківській сфері та зміні характеру банківського бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Необхідність інтеграції банківської системи України у світовий фінансовий простір не викликає жодних сумнівів. Однак її реалізація потребує розроблення відповідної стратегії і тактики входження у світову фінансову систему на основі вивчення досвіду інших країн. Останнім часом над вирішенням досліджуваної проблеми активно працюють вітчизняні учені, зокрема А. Гальчинський, В. Геєць, О. Кіреєв, В. Косаріна, Т. Смовженко та ін. Разом з тим, в зарубіжних країнах існують дослідження практичних аспектів функціонування національних банківських систем, а також діяльності транснаціональних банків у світовому фінансовому просторі, які виникли внаслідок глобалізації. Значний вклад у розробку цієї проблеми і теорії банківської справи внесли такі зарубіжні учені як Г. Белоглазова, Р. Бертрамс, Х. Деріх, Максимо В. Енг, О. Лаврушин, Л. Мауер, М. Обстфельд, Пітер С. Роуз та ін. [1, 3, 7, 8].

Мета статті. В приведених наукових дослідженнях недостатньо проаналізовані причини процесів глобалізації та інтеграції у світовий фінансовий простір, не повністю виявлені їх сутнісні характеристики, вплив

на розвиток банківського бізнесу. Це являє собою актуальну наукову проблему, яка недостатньо досліджена сучасною економічною наукою. Саме висвітленню процесів, які відбуваються у банківських системах в умовах глобалізації та впливають на розвиток та зміну характеру банківського бізнесу, присвячена ця стаття.

Виклад основного матеріалу. Лібералізація фінансової сфери спричинила скасування обмежень для входу на національні банківські ринки нерезидентів, зокрема відкрила простір для розвитку мережі філій зарубіжних банків і формування міжнародного банківського бізнесу, що суттєво підсилило конкурентну боротьбу і одночасно активізувало процеси консолідації банківського капіталу. У всіх країнах світу зросла кількість злиттів і поглинань, розширились і урізноманітнилися форми кооперації банків із небанківськими фінансово-кредитними інституціями. Щоб витримати конкурентний тиск, банки вступають у стратегічні альянси, консорціуми, здійснюють синдикуване кредитування, андеррайтинг тощо.

Глобалізація нерозривно пов'язана з розвитком інформаційних технологій, завдяки чому набула високих темпів. Постійне удосконалення інформаційних технологій дає нові можливості їх застосування у банківській сфері. Якщо недавно інформаційні системи в банках використовувались переважно для автоматизації збору і обробки банківської інформації, забезпечення планування і контролю в банках, то нині інформаційні технології стали особливим чинником структурних змін у банківському бізнесі. Вони дають можливість клієнтам в режимі реального часу виходити на будь-які фінансові ринки та здійснювати відповідні операції. Нове покоління клієнтів охоче користується послугами інтернет-банкінгу, при якому сучасні мультимедійні засоби забезпечують віртуальне інтерактивне спілкування з банками. При цьому нові технології усувають інформаційну асиметрію, підвищують рівень прозорості банківських ринків, роблять інформацію про клієнтів більш доступною.

Під впливом посилення конкуренції банки постійно намагаються скорочувати власні витрати з метою підтримання конкурентних цін на послуги, впроваджуючи схеми контролю витрат і аналізу ефективності. Разом з тим, бажання відповідати вимогам часу змушує їх збільшувати витрати на впровадження нових інформаційних і телекомунікаційних технологій, розвивати додаткові електронні канали збуту послуг. Тому протиріччя між намаганням економити і необхідністю крупних капітальних вкладень є одним із непростих питань сучасності, на який банки повинні знайти адекватну відповідь. Таким чином, глобалізація та інформаційні технології справляють протилежний вплив на банківський бізнес: з одного боку, відкривають перед ним нові можливості, а з іншого – посилюють вплив конкурентів, що, в свою чергу, потребує ґрунтовних рішень щодо стратегії розвитку банків.

Також під впливом глобалізації якісно змінились і потреби клієнтів в фінансових послугах, що спричинило виникнення таких явищ як дезінтермедитація і сек'юритизація.

Дезінтермедитація означає тенденцію до відмови кредиторів і позичальників від послуг фінансових посередників, перш за все банків, і орієнтацію на прямі зв'язки “інвестор – емітент цінних паперів” [1]. В пошуках більш вигідного розміщення вільних коштів їх власники відмовляються від традиційних депозитів, надаючи перевагу більш доходним і ліквідним цінним паперам, що спричиняє зростання попиту на послуги фінансового консалтингу і управління портфелями цінних паперів. Корпорації і фірми, які відчувають потребу у зовнішньому фінансуванні, також віддають перевагу отриманню коштів шляхом емісії власних цінних паперів, а не за рахунок банківських кредитів. Характерною рисою останніх років за кордоном став вихід на ринок цінних паперів поряд з крупними корпораціями малих і середніх підприємств. В цих умовах банки втрачають частину традиційних доходів від кредитування, але одночасно отримують можливість розширювати обсяги і спектр послуг так званого інвестиційного банкінгу.

Одним із методів страхування банківських ризиків та цілком новим для української банківської практики повинен стати новий механізм формування інвестиційних ресурсів – сек'юритизація банківських активів, яка являє собою процес трансформації неліквідних активів на ліквідні цінні папери. Зміст цієї операції полягає в тому, що банк емітує під частину доходних активів (іпотечних чи споживчих позик) цінні папери та реалізує їх на відкритому ринку. Застави з позик (боргові розписки) об'єднують у пул, під який емітують цінні папери, подібні до звичайних облігацій, що гарантують виплату фіксованого процента на відповідний термін. Придбання інвесторами емітованих цінних паперів дає йому право на частину пулу застав і відповідно на одержання доходів, джерелом яких є проценти та основна сума платежів із наданих застав. У такий спосіб банк повертає собі кошти, витрачені на придбання неліквідних активів. Далі банк використовує ці кошти для надання нових позичок, вкладень у цінні папери або для покриття операційних витрат [4, с. 481].

Реагуючи на виклик часу, банківський бізнес характеризується принципово новими рисами, а саме: консолідацією банківського капіталу в національному і міжнародних масштабах на основі злиттів і поглинань з метою закріплення конкурентних позицій; скороченням частки традиційних та збільшенням обсягів нових банківських операцій та послуг, які відповідають сучасним запитам клієнтів; прагненням підвищення ринкової вартості банків як основної цілі банківського менеджменту [2, с. 347].

Таким чином, сучасні банки повинні виступати конкурентоспроможними ринковими структурами з широким і гнучким асортиментом фінансових послуг, які добре пристосовані до потреб різноманітних груп клієнтів. В центрі уваги банків повинні бути питання корпоративного управління, освоєння нових і реструктуризація традиційних сфер діяльності, удосконалення систем управління ризиками.

Перетворення банків у повноцінні ринкові структури супроводжувалося в багатьох країнах приватизацією установ за участю держави та зміною організаційно-правових форм у напрямку створення корпорацій, які

здійснюють вихід на фінансові ринки для залучення додаткового капіталу. Це підсилило увагу банків до проблем їх ринкової капіталізації і питань ефективного корпоративного управління. В свою чергу, корпоративне управління передбачає визначення цілей, засобів для їх досягнення і контроль, забезпечує необхідні стимули для досягнення цілей, в яких зацікавлені як банки, так і їхні акціонери, заохочує ефективне використання ресурсів банку. Значення корпоративного управління в банках полягає не лише в забезпеченні ефективної роботи та укріпленні конкурентних позицій на ринку, але й у підтриманні суспільної довіри до них як особливих ринкових підприємств, які розпоряджаються значними фінансовими ресурсами.

Постійна мінливість зовнішнього середовища, зростання конкуренції поставили банки в умови, коли вони повинні більшу увагу приділяти питанням стратегічного планування і управління. Банки, які не мають чітких стратегічних цілей і механізмів їх реалізації, в нових умовах втрачають шанси на забезпечення стійких конкурентних позицій на ринку. При цьому не менш важливе значення, ніж розроблення стратегії, має створення ефективної внутрішньої структури, чіткої розподіл повноважень і обов'язків між членами ради директорів і менеджерами банків, формування прозорості, зрозумілої менеджерам та працівникам системи підзвітності, збору і оброблення інформації.

Останнім часом значна роль відводиться питанням корпоративних цінностей у банках для уникнення або вирішення конфліктів інтересів. З цією метою в раду директорів як орган, відповідальний за реалізацію корпоративної стратегії і втілення в життя корпоративних цінностей, у закордонних банках вводять незалежних від акціонерів так званих "зовнішніх" директорів. Такі незалежні члени ради директорів, маючи досвід у цій сфері, здатні вносити нове розуміння ситуації та адекватно оцінювати прийнятту банком стратегію розвитку. Велику роль вони відіграють і у вирішенні конфліктів інтересів всередині банку, попередженні прийняття необґрунтованих зобов'язань перед іншими організаціями.

В системі корпоративного управління в банках зростає роль внутрішнього і зовнішнього аудиту. При цьому посилюється незалежність внутрішнього аудиту і підвищується статус аудиторів. Висновки і рекомендації аудиторів стають невід'ємним елементом інформаційної бази, що використовується при прийнятті управлінських рішень.

Все більшої уваги повинні набувати питання матеріального стимулювання в банках. Як стверджує досвід, відсутність ефективної системи стимулювання персоналу провокує менеджерів нарощувати короткострокову дохідність, в той час коли пріоритетна роль повинна відводитись довгостроковій стійкості банку. Тому для корпоративної культури і забезпечення корпоративних цінностей все більше значення слід приділяти відкритості інформації про використовувану в банку систему матеріального заохочення.

Одним із основних проявів глобалізації у банківській сфері є розвиток нових банківських продуктів. Тому в нових умовах пріоритетною і одночасно найбільш складною для банків сферою стає інвестиційний банкінг, під яким у банківській практиці переважно розуміють широке коло послуг, пов'язаних з первинним розміщенням цінних паперів, а також фондовими операціями на вторинному ринку. Основною функцією інвестиційного банкінгу є організація емісії і первинного розміщення цінних паперів. Інвестиційний банкінг охоплює також торговельні операції з цінними паперами на вторинному ринку і пов'язані з ними депозитарні, консалтингові послуги і послуги з управління портфелями цінних паперів клієнтів. Однак це спричиняє додаткові витрати, оскільки банки, які зацікавлені в укріпленні своїх позицій у даній сфері, повинні створювати відповідні аналітичні підрозділи та здійснювати дослідження фінансових ринків для того, щоби спрогнозувати тенденції руху його окремих сегментів та інструментів.

Ще одним напрямком діяльності у сфері інвестиційного банкінгу є послуги щодо злиття і поглинання, які надаються зарубіжними банками. Купівля і продаж компаній є дуже специфічними процесами, і досвіду членів спостережної ради і правління інколи виявляється недостатньо, це вимагає спеціальних знань і навичок, якими володіють банківські фахівці, що спеціалізуються на операціях із злиття і поглинання.

В межах даного комплексу послуг установи банків можуть працювати в таких напрямках: попередній аналіз економічного стану об'єктів злиття, поглинання і наявних у нього технологій, матеріальних і нематеріальних активів; проведення презентацій проекту і пошук потенційних об'єктів злиття, інвесторів та учасників угоди, попередніх переговорів із продавцями про терміни, форму і вартість продажу пакета акцій; підготовка висновків про інвестиційну привабливість корпорації, очікуваний ефект від здійснення операції; консультування на етапі переговорів щодо умов і методів проведення угоди, надання допомоги у підготовці необхідних документів та фінансуванні даних угод; розроблення оптимальної стратегії консолідації пакетів акцій та супроводження програми придбання, визначенням списку найбільших акціонерів, організація придбання акцій у населення [9, с. 133].

Таким чином, роль банку у процесах злиття і поглинання дуже важлива, оскільки правильний вибір консультанта дозволяє заощадити час і гроші, а також уникнути впливу фінансових ризиків. Сьогодні в Україні, виходячи зі специфіки нормативно-правового регулювання банківської діяльності та особливостей розвитку підприємницького сектора, вітчизняні банки не займаються таким видом обслуговування і не є організаційно готовими до проведення цих операцій. Це зумовлено тим, що, перш за все, необхідно сформувати належну інформаційну та методологічну базу, яка забезпечить системний підхід до проведення аналітичних робіт. Консультант, який володіє методикою, зможе провести всебічний неупереджений аналіз, виділивши найбільш важливі для компанії питання. По-друге, банківські фахівці повинні мати досвід у здійсненні цих послуг на різних об'єктах у будь-якій галузі економіки. По-третє, в обов'язки банківських консультантів

входить не лише опис бізнес-процесів, але й вироблення та обґрунтування практичних рекомендацій [8, с. 43].

Лише за цих умов процеси злиття і поглинання будуть ефективними і призведуть до максимізації вартості компанії, що дасть можливість зменшити витрати з залучення зовнішнього фінансування, а в майбутньому – просувати на ринку нові товари та послуги, інвестувати грошові кошти у найбільш перспективні проекти.

Інвестиційний банкінг забезпечує банкам більш високі порівняно з традиційними операціями прибутки, які формуються за рахунок впровадження інновацій та їх розповсюдження на нові сегменти ринку. Саме таким сегментом виступає сектор малих і середніх підприємств, які зацікавлені в отриманні більш дешевого фінансування. Реагуючи на їх нові потреби, банки практично у всіх країнах активізують діяльність щодо організації, супроводження і підтримки емісій цінних паперів для цієї групи клієнтів.

Однак і в сфері інвестиційного банкінгу загострюється конкурентна боротьба за клієнтів, а витрати на удосконалення його інформаційної інфраструктури і підготовку кадрів зростають. Для забезпечення їх окупності, необхідно розширювати обсяги інвестиційного обслуговування, оскільки на думку фахівців інвестиційний банкінг – майбутнє банківського бізнесу [1].

Паралельно з освоєнням нових напрямів діяльності відбуваються кардинальні зміни в традиційних сферах банківського бізнесу. Структура банківського портфеля змінюється в бік розширення нових кредитних продуктів, фінансового консалтингу та управління потоками платежів. У зв'язку зі зростанням обсягів міжнародних операцій клієнтів зростає й попит на послуги торгового фінансування, а на базі сек'юритизації розширюються послуги щодо розміщення вільних коштів підприємств у дохідні активи. Ці послуги забезпечують банкам отримання прибутків при одночасному збереженні ліквідності та розширюють можливості впровадження фінансового інжинірингу з метою найбільш ефективного розміщення ресурсів.

Крім того, в умовах глобалізації відбувається розширення альтернативних каналів реалізації банківських послуг, що не виключає можливості створення так званих віртуальних банків, діяльність яких передбачає не лише відмову від традиційної філійної мережі і перехід на електронні канали збуту, але й повну зміну структури банку і форм його взаємодії з клієнтом. Під поняттям “віртуальний банк” на даний час об'єднують різноманітні електронні фінансові послуги: домашній банкінг (*Homebanking*), цифровий обмін інформацією (*Electronic Data Interchange*), електронний брокераж (*Electronic Brokerage*), чіп-карти, робочі відеоконференції (*Desktop Videoconferencing*), телефонний банкінг (*Telefonbanking*) тощо. Однак це виступає лише проміжною стадією на шляху до створення віртуальних банків. За оцінками спеціалістів, говорити про

віртуальні банки можна буде лише тоді, коли клієнти сприйматимуть цей банк як набір послуг, а не як існуючу установу.

Електронний банківський бізнес широко розповсюджений у різних країнах світу. У Венесуелі близько 22 % транзакцій проводиться через Інтернет-канали, а в Чилі – частка онлайн-клієнтів виросла до 65 %, що свідчить про підвищення популярності електронних операцій серед роздрібних та корпоративних клієнтів. Подібні тенденції спостерігаються у банках Чехії та Австрії. У цих країнах банки, пропонуючи електронні послуги клієнтам, намагаються мотивувати користувачів онлайн-операціями, пропонуючи вигідні (знижені) тарифи [6].

Доцільність таких заходів можна пояснити тим, що фінансові інститути зможуть і надалі проводити таку цінову політику, оскільки операційні витрати, пов'язані з поточним забезпеченням електронного банківського бізнесу є відносно нижчими тих затрат, які передбачаються на його впровадження, що повністю окупається за рахунок отриманої плати від електронного обслуговування клієнтів.

В нинішніх умовах, коли банки фокусують увагу на скороченні витрат, а клієнти зайняті пошуком найбільш зручних і раціональних шляхів фінансового обслуговування, у зарубіжній банківській практиці спостерігається суттєве збільшення кількості відділень самообслуговування на базі використання можливостей банкоматів, телефону та Інтернету, тобто систем, які функціонують без обслуговуючого персоналу і залучення касирів. За рахунок збільшення кількості таких відділень і “кіосків самообслуговування” банки намагаються зменшити чисельність свого персоналу та витрати на заробітну плату, а значить – збільшити прибутки від обслуговування клієнтів. Вигода для споживачів банківських послуг є цілком очевидною: вони можуть отримувати доступ до банківських терміналів у зручних для них місцях, а також в найбільш оптимальний час.

Заслужує на увагу досвід організації банківського обслуговування за допомогою віртуальних банківських відділень (без участі банківських працівників, де клієнти самостійно здійснюють операції), накопичений американським банком Monterey FCU. При відкритті даним банком такого відділення планувалося досягти рівня рентабельності протягом двох років завдяки зростанню обсягів на суму 500 тис. дол. США за рахунок прийому депозитів і надання кредитів. Однак виконання цього завдання супроводжується випередженням терміну окупності – в середньому у 18 місяців [5].

У сучасному світі глобалізація спричиняє значний вплив на функціонування банківських систем, які розпочинають входження у світовий фінансовий простір, що проявляється у посиленні процесів інтеграції окремих банківських установ. Перехід України до етапу сталого економічного зростання передбачає розвиток міжнародних операцій банків. При цьому необхідно враховувати активізацію процесів глобалізації світової економіки, що характеризується появою нових світових ринків капіталу, розширенням діяльності транснаціональних банків і корпорацій, посиленням

інтеграційних процесів, розвитком нових інформаційних технологій та засобів комунікації, активною діяльністю у світовому масштабі міжнародних фінансово-кредитних інституцій.

На думку А. Петрова, інтеграція банків у світовий фінансовий простір – це процес об'єднання банків в єдине ціле з учасниками цього простору через систему економічних відносин, які виникають в процесі надання останніми банківських послуг своїм клієнтам. Дослідження процесу інтеграції банків у світовий фінансовий простір дозволяє виділити такі його складові: причину інтеграції (потреби клієнтів в банківському обслуговуванні зовнішньоекономічної діяльності, які виникають в результаті глобалізації світової економіки); цілі інтеграції (задоволення потреби клієнтів у відповідних банківських продуктах, отримання додаткового прибутку, підвищення престижу банків у світовій фінансовій системі); сутність інтеграції (економічні відносини, які виникають між банками і учасниками міжнародної фінансової системи в процесі надання банківських послуг); результат інтеграції (банківська послуга, яку банк представив клієнтові в результаті зазначених вище відносин) [8, с. 10-11].

Доцільно виділити чотири рівні інтеграції банків у світовий фінансовий простір, які характеризуються конкретним набором міжнародних банківських послуг: *початковий* (здійснення міжнародних розрахунково-платіжних операцій); *середній* (надання послуг першого рівня, фінансування зовнішньоекономічної діяльності клієнтів, участь у великих проектах іноземних банків, економічні відносини з експортними агентствами, іноземними партнерами клієнтів); *розвинутий* (надання послуг попередніх рівнів, консалтингових послуг з інвестування на міжнародних ринках, участь в організації великих інвестиційних проектів незалежно від національної приналежності клієнта, що потребує налагодження економічних відносин з іноземними банками, інвесторами, інформаційними і рейтинговими агентствами, біржами та позабіржовими учасниками торгівлі фінансовими інструментами); *глобальний* (надання всього спектра міжнародних банківських послуг, що передбачає наявність різноманітних економічних відносин з учасниками світової фінансової системи).

Аналіз міжнародних банківських послуг українських банків показує, що вони не надають всього спектра даних послуг своїм клієнтам, що дає підстави стверджувати про недостатній розвиток економічних відносин з учасниками світової фінансової системи. На нашу думку, вітчизняні банківські установи належать до перших двох рівнів, які передбачають надання нескладних послуг. Перспективними напрямками удосконалення діяльності українських банків на міжнародному ринку, на нашу думку, повинні стати надання послуг щодо розвитку міжнародних торгових операцій клієнтів, розвиток міжнародного інвестиційного банкінгу, послуг у сфері сек'юритизації валютних надходжень експортоорієнтованих компаній тощо.

З метою зайняття Україною більш солідної ніші у світовому фінансовому просторі, враховуючи тенденції глобалізації економіки, доцільно створити у Києві Міжнародний фінансово-банківський центр, що

дозволить українським банкам розширити власні можливості щодо діяльності на міжнародних ринках. Також у банках доцільно сформувати підрозділи, які відповідатимуть за розвиток міжнародних банківських послуг, налагодження ділових контактів з учасниками світового ринку. В російських банках такі підрозділи відповідають за координацію та підвищення ефективності діяльності банків у даній сфері, закріплення існуючих та налагодження нових ділових контактів з учасниками світового ринку [8, с. 18].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нині в Україні побудована ринково орієнтована банківська система, яка в цілому відповідає вимогам сьогодення. В міру підвищення рівня відкритості вітчизняної економіки банки відчують посилення впливу глобалізації та розвитку інформаційних технологій, що визначає стан сучасного банківського бізнесу. Разом з тим, щоб не втратити конкурентні переваги, банки повинні постійно удосконалювати свої послуги відповідно до потреб клієнтів, впроваджувати прогресивні структури управління, які б дозволили гнучко реагувати на вплив зовнішніх процесів, забезпечувати контроль над витратами та ефективністю, приймати ґрунтовні управлінські рішення.

Одним із наслідків впливу глобалізації не лише на банківську діяльність, а й на економічний розвиток всіх господарських і соціальних сфер життя сучасного суспільства, є формування глобальної конкуренції. З одного боку, це означає наявність потенційних можливостей у будь-якого українського банку для вільного маневру в межах світової фінансової системи, а з іншого – необхідність витримувати на власних теренах зростаючу конкуренцію, яку створюють в Україні закордонні банки та їхні філії.

Слід зазначити, що основними факторами інтеграції банків у світовий фінансовий простір є глобалізація та відкритість української економіки, які при розвитку ринкових відносин та зовнішньої торгівлі сприяють формуванню нових потреб суб'єктів господарської діяльності у банківському обслуговуванні їхніх зовнішньоекономічних операцій, які банки повинні задовольняти, тобто надавати клієнтам необхідні послуги.

Перспективи подальших досліджень, виходячи з позицій даної проблеми, пов'язані із виявленням особливостей перетворень, які виникають під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів. Зокрема, актуальними є дослідження питань, пов'язаних із оптимізацією управління банківської діяльності в умовах глобалізації, розвитком та забезпеченням належної якості банківських продуктів, що пропонуються клієнтам в межах світової фінансової системи, та укріпленням позицій банків на внутрішньому і глобальному ринках.

Список літератури

1. Белоглазова Г.Н. Современный банковский бизнес. Ответы на вызов нового времени // www.m-economy.ru.
2. Денисенко М.П. Гроші та кредит у банківській справі: Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2004. – 478 с.

3. Дерих Х.У. Универсальный банк – банк будущего. Финансовая стратегия на рубеже века: Пер. с нем. – М.: Международные отношения, 1999. – 384 с.
4. Загородній А.Г., Сліпушко О, Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Словник банківських термінів. – К.: Видавництво “Аконіт”, 2000. – 605 с.
5. Зайцев О. Банковское отделение без кассиров // Банковская практика за рубежом. – 2003. – № 10. – С. 56.
6. Зайцев О. Где развитие – там и прибыли // Банковская практика за рубежом. – 2003. – № 2(50). – С. 4-5.
7. Косаріна В.П., Чижевська М.Б. Вплив світової інтеграції на діяльність суб’єктів господарювання України // Соціально-економічні дослідження в перехідний період: Зб. наук. пр. – Львів: ІРД НАН України, 2005. – С. 36-40. – Вип. 6(LVI).
8. Петров А.В. Интеграция российских банков в мировую финансовую систему: Препринт. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2003. – 24 с.
9. Пшик Б.І. Напрями діяльності українських банків у сфері корпоративного фінансування // Вісник НБУ. – 2005. – № 7. – С. 40-45.
Отримано 22.05.2006

Пшик, Б.І. Глобалізація та розвиток світових інтеграційних процесів як передумови зміни характеру банківського бізнесу [Текст] / Б.І. Пшик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2006. - Т. 17. - С. 89–99.